

Національний університет «Чернігівський колегіум» ім. Т. Г. Шевченка
Навчально-науковий інститут психології та соціальної роботи
Кафедра загальної, вікової та соціальної психології імені М. А. Скока

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

освітнього ступеня «бакалавр»

на тему:

**ОБРАЗИ ПОЛІТИЧНИХ ЛІДЕРІВ У ПОЛІТИЧНІЙ
СВІДОМОСТІ МОЛОДІ
(НА ПРИКЛАДІ ЛІДЕРІВ УКРАЇНИ ТА СВІТУ)**

Виконала:

студентка IV курсу, 41 групи

053 Психологія

Дрозд Юлія Олександрівна

Науковий керівник:

Дроздова Марина Анатоліївна,

канд. психол. наук, доцент

Захищено з оцінкою _____

Голова ЕК _____

Чернігів – 2024

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ОБРАЗІВ ПОЛІТИЧНИХ ЛІДЕРІВ У ПОЛІТИЧНІЙ СВІДОМОСТІ МОЛОДІ	
1.1. Феномен політичної свідомості	5
1.2. Аналіз образу політичного лідера	9
1.3. Тенденції сприймання політичних лідерів	12
РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОБРАЗІВ ПОЛІТИЧНИХ ЛІДЕРІВ СЕРЕД МОЛОДІ	
2.1. Методика та процедура дослідження	17
2.2. Отримані результати та їхній аналіз	19
2.3. Практичне впровадження результатів	33
ВИСНОВКИ	41
ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	43
ДОДАТКИ	47

ВСТУП

Актуальність теми. Дослідження процесів творення, функціонування і становлення політичної свідомості молоді актуальне передусім для розвитку молодіжного і освітнього напрямів державної політики, діяльності громадських організацій і політичних партій. Складовою політичної свідомості є образи політичних лідерів. Дослідження образу політичного лідера, інформація щодо вподобань, потреб суспільства дають можливість визначити основні напрями розвитку політики, визначити пріоритетний для соціальних верств образ політичної влади. Водночас важливо взяти до уваги політичні уявлення молодих людей, оскільки молодь становить вагомую частину суспільства.

Об'єкт дослідження: образи політичних лідерів.

Предмет дослідження: вікова специфіка змісту образів найпопулярніших політичних лідерів у політичній свідомості молоді.

Мета дослідження: вивчити вікову специфіку змісту образів політичних лідерів у політичній свідомості вітчизняної молоді.

Основні завдання дослідження:

1. Теоретичний аналіз феномену політичної свідомості в цілому і політичної свідомості молоді зокрема.
2. Теоретичний аналіз формування образу політичного лідера.
3. Організація та проведення емпіричного дослідження образів політичних лідерів серед молоді.
4. Проведення статистичного та якісного аналізу отриманих результатів.
5. Розробка лекції з політичної психології для студентів-психологів.

Теоретико-методологічною основою дослідження стали наукові розвідки щодо феномена політичної свідомості (Н. Єфтені, О. Краснокутський, К. Буш, Т. Волянчук), образу політичного лідера (Н. Мельничук, І. Милосердна, П. Рум'янцева), а також щодо проблеми

сприймання політичних лідерів молоддю (Ю. Коренева, С. Походенко, М. Дроздова, Я. Андрєєва, Н. Литовченко, С. Денисюк, Н. Ісаєва, І. Прокопчук).

Методи дослідження: у ході дослідження було використано комплекс теоретичних (аналіз, узагальнення, класифікація), емпіричних (шкалювання) та математико-статистичних (частотний аналіз, аналіз середніх значень, міри статистичної вірогідності відмінностей) методів.

Структура роботи: робота складається зі вступу, двох розділів, висновку, списку використаних джерел (20 позицій) та додатків. У першому розділі проаналізовано сутність феномена політичної свідомості, особливості політичної свідомості молоді, специфіку образу політичного лідера, а також тенденції сприймання політичних лідерів молоддю. Другий розділ містить опис процедури емпіричного дослідження, отримані результати, їх аналіз і лекцію з політичної психології для студентів психологів. Загальний обсяг роботи складає 49 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ОБРАЗІВ ПОЛІТИЧНИХ ЛІДЕРІВ У ПОЛІТИЧНІЙ СВІДОМОСТІ МОЛОДІ

1.1. Феномен політичної свідомості

Як зазначає Н. Єфтені, політична свідомість є сукупністю політичних уявлень та установок суб'єктів політики щодо розвитку суспільства. Вона має мінливий характер, є достатньо динамічною і змінюється в залежності від політичних процесів, подій, явищ. При цьому одні і ті ж поняття сприймаються і оцінюються населенням по-різному [9].

Політична свідомість є комплексом політичних уявлень, ідей і установок суб'єктів політичної діяльності щодо розвитку суспільства. Це складна система, яка виникає разом з появою політичної влади, державності. Вона має динамічний, перемінний характер і змінюється в залежності від процесів, подій, явищ, які відбуваються у політичній дійсності.

О. Краснокутський і Т. Волянюк зазначають, що структура політичної свідомості має багаторівневу будову, вона складається з теоретичного, емпіричного рівнів політичної свідомості, політичної психології і політичної ідеології.

Емпіричний рівень являє собою найпростішу форму політичної свідомості, що виникає у процесі буденної діяльності суспільства під впливом різних соціальних і політичних явищ. Цей рівень характеризується позбавленням стабільності, чіткості, визначеності в поглядах і уявленнях про систему державного управління, державного устрою, які формуються в соціумі внаслідок різних проявів політичної діяльності і феноменів суспільного і політичного життя. Як правило ці погляди мають емоційно-забарвлений характер, залежать від знань, уявлень, відчуттів суспільства і зазвичай приймають форми стереотипів,

аксіом, які формуються стихійно і мають досить стійкий характер. Так як цей рівень опирається на власний досвід суспільства, він є обмежений у своїх можливостях і створює умови для маніпуляцій.

Політична свідомість на теоретичному рівні передбачає пояснення явищ, процесів які відбуваються у політичній дійсності, а також прогнозування їх розвитку на підставі наукових доказів – політичної теорії, як системи, що дає чітке, логічне уявлення про взаємозв'язки і закономірності політичної дійсності. Цей рівень формує погляди і уявлення суб'єктів політики щодо їх становища в системі політичних відносин суспільства і можливостей самоствердження в ньому.

Політична психологія покликана виявляти емоційні настрої і стани суспільства щодо політичної дійсності. Вона перебуває на одному рівні з емпіричною політичною свідомістю і формується в процесі буденного соціального і політичного життя суспільства, вивчаючи настрої, ціннісні орієнтації, знання політичної дійсності, що спонукають суспільство до певних форм поведінки.

Ще одним важливим структурним рівнем політичної свідомості є політична ідеологія. Вона є центральною багаторівневою складовою, основою політичної свідомості, яка забезпечує вивчення, розробку перспектив для подальшого розвитку суспільно-політичного буття. На цьому рівні на практиці реалізуються ідеї і погляди щодо політики держави, управління і регулювання процесами політичної дійсності [4; 13].

Оскільки політична свідомість є відображенням поглядів населення, то розглянемо її класифікацію у залежності від суб'єктів політичної діяльності. У сучасній політології виділяють масову, індивідуальну, групову і специфічну політичну свідомість [4; 11; 22].

Формування індивідуальної політичної свідомості здійснюється у процесі політичної соціалізації безпосередньо інститутами політичної соціалізації і забезпечує здатність індивіда до засвоєння і відтворення соціального і політичного досвіду.

Масова політична свідомість з'ясовує ставлення суспільства щодо актуальних, значних соціально-політичних подій і явищ, що відбуваються в суспільстві, являє собою комплекс ідей, уявлень, настроїв, що охоплюють всі сторони соціального і політичного життя суспільства.

Групова політична свідомість показує неоднорідність соціальних груп населення, які різняться за статусом, національністю, релігією, професією, демографічними показниками. Ці групи мають на меті впровадження власних політичних поглядів, інтересів і, відповідно, чинять вплив на суспільство.

Однорідною за своїми ідеологічними поглядами є специфічна політична свідомість. Її носіями є представники партійних систем, громадсько-політичної організації. Основною діяльністю являється розробка, розвиток і реалізація ідеології, якої дотримується та чи інша партія чи організація, способом розповсюдження ідеології в суспільстві.

Формування політичної свідомості відбувається під впливом об'єктивних і суб'єктивних факторів. До об'єктивних факторів відносять: рівень розвитку країни, соціально-економічну й політичну ситуацію в країні, рівень розвитку культури загалом і політичної культури зокрема, діяльності політичних інститутів, історичні події, що так чи інакше впливали на становлення і розвиток країни. Суб'єктивні фактори представляють інтереси, потреби, ціннісні орієнтації, соціально-психологічні особливості особистості, політичні переконання політика [2; 16].

Н. Єфтені зазначає, що на формування і розвиток політичної свідомості впливає інформація щодо політичних процесів і явищ, які відбуваються у суспільстві, вона розповсюджується у соціумі через ЗМІ, міжособистісну комунікацію, офіційні джерела і впливає на політичні думки, погляди індивіда, формує їх [9].

Результатом формування політичної свідомості є політична культура, створення системи політичних переконань. Політичні

переконання формують систему цінностей індивіда, дають змогу ідентифікувати себе в політичній системі, знайти приналежність до певних соціальних груп в суспільстві, що дає можливість індивіду розбиратися в політичних процесах і бути політично активним громадянином. Політична культура, у свою чергу, формує систему цінностей соціальних груп, суспільства і впливає на політичну діяльність індивідів, на прийняття ними певних рішень. Суспільство, у свою чергу, може здійснювати тиск на політичну ідеологію особистості, тим самим пригнічувати або позитивно впливати на її політичну активність [9].

Одним із найважливіших напрямів розвитку політичної культури країни є становлення і розвиток молодіжної державної політики загалом і політичної свідомості молоді зокрема, оскільки молодь як прогресуюча категорія населення України, є тою рушійною силою, що дає поштовх до розвитку суспільства і держави загалом.

К. Буш зазначає, що творення політичної свідомості молоді залежить від багатьох факторів, які функціонують на різних рівнях:

1) на рівні особистості: інтелектуальний компонент (обізнаність щодо політичного устрою країни), мотиваційно-вольовий компонент (спрямованість, ставлення індивіда до політичної системи країни), ціннісні орієнтації;

2) на рівні інститутів соціалізації: рівень політичної свідомості інститутів, їхнього впливу на молодь;

3) на рівні країни: соціально-економічна, політична ситуація в країні, рівень розвитку політичної культури, історичні події, що вплинули на розвиток країни [2].

За даними науковців І. Цурканової, Б. Дем'яненка, В. Дем'яненко, Т. Прядко, сучасна молодь характеризується недостатньою зацікавленістю в політичному житті країни. Це підтверджують результати місцевих виборів 2020 року в західному регіоні України, на яких обрали депутатів сільських, селищних і міських рад та сільських, селищних і міських голів.

Частка молоді що голосувала складала 18 % від загальної структури виборців. У порівняння, частка старших людей віком 50 років складала 45% з усіх виборців. Такий результат говорить про відстороненість, незацікавленість у політичному житті країни, а також про низький рівень політичної свідомості і незрілість молодого покоління. Якщо говорити про вибори на рівні країни, то на президентських виборах у 2019 році частка молоді складала 40% у першому турі в 43% – у другому. Для порівняння, на президентських виборах 1999 року частка молоді складала 61%. Тож прослідковується тенденція зменшення участі молоді в виборах з кожним роком. Відповідно зацікавленість молоді в політиці також зменшується [6; 22].

Отже, політична свідомість – це складний, динамічний феномен, що являє собою сукупність поглядів і уявлень суб'єктів політики щодо політичної дійсності країни, він має складну багаторівневу структуру. На формування політичної свідомості впливають політична освіта, набуті знання і переконання індивіда, особистісна комунікація, як спосіб розширення світогляду індивіда та вплив ЗМІ. Формуючи політичну свідомість, людина ідентифікує себе в політичній системі, знаходить своє місце в соціальній групі, суспільстві.

Сучасна молодь має не надто розвинену політичну свідомість, зокрема характеризується відносно низькою політичною культурою, що підтверджують результати президентських і місцевих виборів в нашій країні.

1.2. Аналіз образу політичного лідера

Політичний лідер, за визначенням, М. Морарь, – це особа, що здатна об'єднати громадян навколо спільної мети, застосовуючи виключно легітимні засоби впливу на політичну свідомість та поведінку певних соціальних груп, спираючись на свій професійний і особистий

авторитет [16].

Характерними особливостями, якими має володіти політичний лідер є:

- розробка політичної програми, задовольнить потреби й інтереси суспільства;
- викликати повагу, подобатися народу;
- готовність брати відповідальність за свої слова, діяльність на себе;
- бути кмітливим, гарно розбиратися у політиці, мати політичну інтуїцію;
- володіти комунікативними і організаторськими здібностями;
- володіти ораторським мистецтвом [17].

С. Держановська розкриває основні функції які виконує політичний лідер:

- 1) об'єднання суспільства;
- 2) пошук і затвердження кращого шляху вирішення проблеми, питання;
- 3) соціальний захист населення;
- 4) налагодження контакту між політичною владою і суспільством;
- 5) запуск програм з розвитку країни, покращення існуючої ситуації, заохочувати суспільство до виконання політичних завдань;
- 6) створювати умови для того щось суспільство признало політичну владу країни соціально значущою [7].

За П.Рум'янцевою, політичний образ, як і будь-який образ, являє собою з одного боку – відображення реальних характеристик об'єкта сприйняття, у даному випадку влади і особистості лідера, а з іншого боку – проєкцію очікувань суб'єкта сприйняття, тобто громадян. У процесі формування образу політичного лідера беруть участь об'єктивні і суб'єктивні фактори: об'єктивні – національні традиції, особливості політичної системи і політичної культури країни, соціально-економічний рівень країни, суб'єктивні – особисті якості лідера, його зовнішні риси, вік,

національність тощо, сімейний статус, матеріальний статус [21].

I. Милосердна у структурі образу політичного лідера виділяє такі основні складові:

1. Особистісні характеристики: вік, стать, національність, індивідуальні особливості: темперамент, характер; тип особистості, стиль керівництва, прийняття рішень. Ці характеристики мало піддаються змінам, а небажані характеристики не виносяться на загальне.

2. Соціальні характеристики: сімейний статус, соціальний статус, посада, яку займає політичний лідер, статки політика, зв'язок політика з народом, соціальними групами чиї потреби, інтереси він задовольняє, чию підтримку має. Соціальна належність розкриває ціннісні орієнтації політика, норми якими він керується.

3. Символізм: політичні лідери стають головними представниками свого політичного напрямку, символами ідеологій, які вони представляють [15].

Ще одним фактором, що впливає на творення образу політичного лідера є культурно-історичний фактор. Зміст цього фактору виявляється у творенні і розповсюдженні у суспільстві стереотипних образів політичних лідерів. Такий стереотипний образ накопичує в собі набір необхідних характеристик, які «ідеально» підходять під будь-яку політичну ситуацію. Стереотипний образ політичного лідера зустрічається у різних соціальних верствах, він відображає звичаї, інтереси, потреби і визначає вибір того чи іншого політичного лідера. Наприклад, у слов'янській культурі довгий час був незмінний образ політичного лідера як авторитарного правителя, який був наділений морально-вольовими якостями і був близький з народом.

Значний вплив на творення образу політичного лідера становить економічна і соціальна диференціація суспільства, оскільки стабільність, як політична так і економічна визначає стабільність суспільства у своїх вподобаннях щодо політичного лідера, а в нестабільних умовах суспільство може часто змінювати пріоритети щодо своїх вподобань.

На думку Н.Мельничук, ставлення щодо політичного лідера суспільство формує на підставі свого уявлення про присутність або відсутність у політика певних особистісних характеристик і свого сприйняття зовнішніх проявів цих характеристик. Порівнюючи образ політика що сприйняли, з образом «ідеального» політика, що сформувався на підсвідомому рівні в результаті становлення політичної свідомості, суспільство формує ставлення до політика, яке може бути як позитивним так і негативним. У результаті, ставлення суспільства до політичного лідера відображається на виборах [14].

Отже, образ політичного лідера є складним багатокомпонентним поняттям, що об'єднує в собі різні характеристики: особистісні (вік, стать, індивідуальні особливості, стиль керівництва, стиль комунікації), соціальні (сімейний статус, соціальний статус, посада, статки політика, зв'язок з народом) і символічні (ідеологія політика, його політичний напрямок). На формування політичного образу політика впливають об'єктивні (рівень розвитку країни, стан економіки країни, розвиненість соціальної системи) і суб'єктивні фактори (особистісні риси політика, сімейний статус, матеріальний статус). Також важливими факторами, що впливають на формування образу політичного лідера є культурно-історичний фактор і фактор економічної і соціальної диференціації суспільства.

1.3. Тенденції сприймання політичних лідерів

Основним критерієм для визначення політика, якому народ буде надавати перевагу, є бажання і можливість політика реалізовувати інтереси виборців. Помаранчева революція і Революція гідності, які проводилися в Україні, стали поштовхом для зміни ставлення і сприймання політичних лідерів народом. Громадяни України стали більш активно заглиблюватися в політику країни, проявляти більшу вимогливість до своїх виборців. Проаналізуємо, які ж якості і характеристики політиків були і є тепер

найбільш вагомі для молоді.

Дослідження сучасних науковців Я. Андрєєвої і Н. Литовченко показало наступну тенденцію сприймання образів політичних лідерів: якщо раніше (2011 рік) найбільш ймовірним політичним лідером серед усіх кандидатів молодь обирала професійного політика чи професіонала у сфері бізнесу, юриспруденції, то в більш сучасних дослідженнях (2019 рік) з'ясовано, що професійність політичного лідера не має значення для молоді. Це говорить про інфантильність молоді і про вдалі стратегії популяризування політика. Якщо говорити про проблеми, які цікавили і цікавлять молодь, то дослідженнях 2011 року молодих людей цікавили такі проблеми: проблема пошуку роботи, матеріального і соціального забезпечення населення, проблема підвищення цін, проблема медицини, а основним критерієм вибору кандидата була його соціальна направленість, то у дослідженнях за 2019 рік основною проблемою молоді є проблема війни в країні, також проблема розвитку культури і науки, і проблема освіти в країні. Тобто політик, який буде пропонувати розв'язання військової ситуації в країні, розвиток економіки, культури, науки, модернізацію системи освіти, буде в пріоритетних позиціях вибору серед молоді [1].

Дослідження М. Дроздової показують нам зміни в уявленні молоді про ідеального політичного лідера. Якщо говорити про вік ідеального політичного лідера, то у 2003 році молодь уявляла ідеального політичного лідера молодим чоловіком 30 років, а в 2019 році молодь воліє бачити політичним лідером чоловіка 50 років. Щодо особистісних характеристик політичного лідера, якому б віддали перевагу молоді люди, то можемо говорити про наступні тенденції: у 2000-х роках молодь надавала перевагу, добрим, співчутливим, терплячим політикам з м'яким характером, а у 2019 році молодь хотіла бачити політичного лідера більш владним, активним, рішучим і водночас добрим, співчутливим, терплячим політиком [8].

У сучасній політиці, як зазначає І. Милосердна, важливу роль

відіграють інтелектуально-ділові якості політика, наступною за значенням якістю є чесність лідера. Також політичний лідер повинен бути гуманним, щирим, надійним, вірним народу, мати гарні ораторські здібності, бути близьким зі своїм народом. Наймеш важливу роль має характеристика компетентності політика, адже народ не може перевірити рівень цієї характеристики. Образ політичного лідера повинен бути однозначним, чітким, постійним, з яскраво вираженими рисами особистості [15].

Н. Ісаєва наголошує на важливості таких характеристик образу політичного лідера сучасності, як: фотогенічність, телегенічність, привабливість зовнішнього вигляду, охайність, вміння викликати у народі довіру до себе. Ці характеристики особливо важливі від час виборчих кампаній [10].

Ю. Коренєва зазначає, що найвагомішими характеристиками в образі політичного лідера є самооцінка політика, його ціннісні орієнтації, потреби, інтереси, мотиви, які впливають на політичну поведінку; сформована система переконань політика, стилі прийняття рішень, стиль комунікацій, рівень життєстійкості і стресостійкості політика [12].

У своєму дослідженні С. Походенко і О. Нестеренко виділяють шість груп особистісних якостей ідеального політичного лідера. Найважливішими характеристиками політичного лідера виявилися морально-етичні якості (чесність, порядність, любов і вірність до своєї країни), другою за важливістю була група вольових якостей – упевненість у своїх силах, сила духу, цілеспрямованість, наполегливість. До третьої групи увійшли характеристики інтелектуальних здібностей політика (освіченість, кмітливість, компетентність у своїй діяльності), четверта група – активність політика, п'ята – емоційні прояви (такі як доброта, чуттєвість), шоста за важливістю група – це характеристики зовнішності політика [18].

Ідеальний політичний лідер має отримати вищу освіту, володіти діловим і дипломатичним етикетом, повинен мати досвід роботи у

політичних структурах, користуватися повагою серед колег, мати корисні соціальні зв'язки, і сильну команду. Репутація політичного лідера також є важливою для народу, вона повинна бути «чистою». Політичний лідер не повинен мати зв'язки з олігархічною системою, з людьми з поганою репутацією [3].

Як зазначає І. Прокопчук, в сучасній політиці України і світу існує певна нерівність щодо кількості політиків-жінок і політиків-чоловіків. Причин малої кількості жінок-політиків у порівнянні з політиками чоловіками чимало, але основними є: гендерні розбіжності у політичній соціалізації, стереотипізація жіночої ролі, патріархальність суспільства, недостатня підтримка з боку громадських організацій, політичних партій. До жінок-політиків висувається більше вимог, їм потрібно більше працювати, докладати зусиль, щоб бути на рівні із політиком-чоловіком, щоб зменшити упереджене ставлення щодо її статі [19].

Дослідниці С. Денисюк, М. Дроздова, І. Прокопчук зазначають, що образ жінки-політика за своєю структурою не відрізняється від образу чоловіка-політика, оскільки образ політичного лідера визначається інтересами і потребами народу, політикою держави і актуальними проблемами суспільства. Тому відмінність складають психологічні особливості чоловіків і жінок. Зовнішній вигляд відіграє важливу роль у політичному образі жінки, тоді як для чоловіка-політика зовнішність посідає останні місця. Щодо особистісних рис, то жінки-політики мають комбінувати як фемінні, так і маскулінні характеристики, але не показувати публіці останні, що схоже з чоловіками, які також у своєму образі мають поєднувати маскулінні і фемінні риси. [5; 8; 20].

Отже, сучасна молодь бачить політичного лідера владним, активним, рішучим і водночас добрим, співчутливим, терпимим політиком. Найважливішими в образі політичного лідера є морально-вольові і інтелектуально-ділові характеристики. Також важливими є політична спрямованість, переконання політика і його ціннісні орієнтації. Не останнє

місце займає репутація політика, вона має бути незаплямована. Хоча образ політика-жінки і образ політика-чоловіка за структурними складовими не відрізняється, але в уявленні молодих людей щодо політиків різної статі є свої особливості. Як образ політика-чоловіка, так і образ політика-жінки має поєднувати фемінні і маскулінні характеристики, хоча публіка не схвалює прояв фемінних характеристик на загал у жінок-політиків. Відмінності полягають в оцінці зовнішності політика-чоловіка і політика-жінки. Зовнішній вигляд політика-жінки має одне з найважливіших значень, тоді як зовнішність політика-чоловіка не є дуже важливо.

РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОБРАЗІВ ПОЛІТИЧНИХ ЛІДЕРІВ СЕРЕД МОЛОДІ

2.1. Методика та процедура дослідження

З метою вивчення образів політичних лідерів, наявних у політичній свідомості вітчизняної молоді, нами було організовано і проведено емпіричне дослідження. Воно складалося з двох етапів. На першому етапі нами проводилося пілотажне опитування, суть якого полягала у тому, щоб опитати молодь на предмет того, яких політичних лідерів України і інших країн світу вона вважає найбільш авторитетними. Для цього було створено опитування, яке складалося з двох запитань. Запитання 1 було сформульоване так: «Яких сучасних політичних лідерів України ви вважаєте найбільш авторитетними?», відповідно Запитання 2 було таким: «Яких сучасних політичних лідерів світу ви вважаєте найбільш авторитетними?». У пілотажному опитуванні взяло участь 30 студентів чоловічої і жіночої статі, різних спеціальностей Національного університету «Чернігівський колегіум» імена Т. Г. Шевченка.

У результаті цього опитування шляхом частотного аналізу (див. табл. 1) було обрано три політичних лідери, прізвища яких зустрічалися найчастіше, а саме: на запитання про найбільш авторитетних лідерів України найчастішими відповідями були: Зеленський Володимир Олександрович – президент України і Залужний Валерій Федорович – колишній військовий лідер України, а на запитання про найбільш авторитетних лідерів світу явним лідером серед усіх відповідей виявився Джо Байден – президент США.

Хоч Валерій Залужний не є класичним політичним лідером, але ми прислухалися до думки молоді і включили його в дослідження.

На другому етапі дослідження ми провели шкалювання. Нами було обрано перелік характеристик (усього 20), які треба було оцінити за

ступенем вираженості у відповідного лідера за допомогою 5-бальної шкали, де 1 – мінімальний показник, 5- максимальний показник. Ми вважаємо, що саме за допомогою цих характеристик можна найточніше описати уявлення про політичного лідера, так як вони позначають інтелектуально-ділові, емоційно-вольові, морально-етичні і комунікативні властивості людини. На другому етапі дослідження вибірку утворила вітчизняна молодь чоловічої та жіночої статі міст України – Чернігова і Києва віком 18-35 років, що працює у різних професійних сферах (усього 53 особи). У ході емпіричного дослідження, з метою виявлення вікової специфіки змісту образів найпопулярніших політичних лідерів, ця вибірка була поділена нами на дві групи: 1) молодь віком 18-25 років; 2) молодь віком 30-35 років. Вважаємо, що такий поділ на групи є логічним, оскільки перша група уособлює юнацький і ранній дорослий вік, а друга – більш дорослий молодий вік.

Таблиця 1.

Результати пілотажного анкетування щодо визначення найавторитетніших політичних лідерів України та світу

Українські політики		Іноземні політики	
ПІБ	Всього	ПІБ	Всього
Зеленський В.О.	12	Джо Байден	14
Залужний В. Ф	10	Барак Обама	1
Буданов К.О.	5	Джонсон Б.	2
Віталій Кім	1	Йенс Столтенберг	2
Прокопенко Денис	1	Урсула фон дер Ляйен	1
Михайлова А.	1	Олаф Шольц	1
Ганна Маляр	1	Путін В.	1
Притула С.Д.	1	Ріші Сунак	1
Пес Патрон	2	Емманюель Макрон	1
Нікого/пропуск	3	Анджей Дуда	1
Порошенко Петро	1	Дональд Трамп	1
Артем Бонов	1	Нікого/пропуск	6

2.2. Отримані результати та їхній аналіз

Проаналізуємо отримані результати.

Образ В.Зеленського

У структурі образу В. Зеленського (див. табл. 2) молодь найвище оцінює такі характеристики: «розумний», «впевнений у собі», «товариський», «рішучий», «сміливий», «впертий», «захищає інтереси своєї країни», «любить свою країну» і відносно низько оцінює показники за характеристиками: «досвідчений», «самостійний». Ми вважаємо, що причиною високих оцінок зазначених складових образу В. Зеленського є його успішна політична діяльність і результати цієї діяльності, про які політик звітує перед народом в соціальних мережах і ЗМІ. Причинами відносно низьких оцінок, ми вважаємо, є невеликий досвід роботи у сфері політики, оскільки до президенства Зеленський займався іншою діяльністю, вік політика – Зеленський є наймолодшим президентом за всю політичну історію України. Ще одним фактором, що вплинув на відносно низькі оцінки самостійності лідера, на нашу думку, є те, що для покращення військово-політичної ситуації в країні Зеленський має рахуватися із Заходом.

Найменш одностайні досліджувані були у оцінці характеристик політика: «привабливий», «самостійний», «надійний», «захищає інтереси своєї країни», «відповідальний», «чуйний» а найбільш одностайними досліджувані були при оцінці характеристики «впевнений у собі». Причинами найбільшої одностайності, ми вважаємо, є упевнена поведінка і виступи політика перед публікою. Причинами найменшої одностайності в уявленні політика, ми вважаємо, є особисті вподобання, думки, ставлення досліджуваних.

Аналіз даних молодих людей віком 18-25 показав такі результати: найвище молодь оцінює характеристики «розумний», «впевнений у собі», «товариський», «рішучий», «сміливий», «впертий», «прямолінійний»,

«любить свою країну» і низько оцінює характеристику «досвідчений». Причиною високих оцінок ми вважаємо досягнення В. Зеленського у його професійній діяльності, активне реагування на події, що відбуваються в країні, причиною низької оцінки на нашу думку є молодий вік політика і те, що до президенства Зеленський займався зовсім іншою діяльністю і відповідно має мало досвіду роботи в політичній сфері.

Зазначимо, що найменш одностайні досліджувані були при оцінці характеристик: «привабливий», «досвідчений», «самостійний», «впертий», «надійний», «захищає інтереси своєї країни», «близький до свого народу», «відповідальний», «порядний», «справедливий», «чуйний», «любить свою країну». Найбільш одностайними дослідженні були при оцінці характеристики «впевнений у собі». Причиною найбільшої одностайності в уявленні про В. Зеленського, на нашу думку, є прояви упевненої поведінки самого політика, впевненість під час виступів перед публікою, а причинами найменшої одностайності є особливості сприйняття молодих людей, особисті вподобання досліджуваних і їх ставлення до президента.

Аналіз результатів у групі молоді 30-35 років показав, що найвище молодь оцінює такі характеристики: «впевнений у собі», «товариський», «сміливий», «впертий», «захищає інтереси своєї країни», «близький до свого народу», «відповідальний», «порядний», «любить свою країну», і відносно низько оцінює характеристики «досвідчений», «ефективний лідер», «самостійний», «надійний». Причинами високих оцінок зазначених рис Зеленського, на нашу думку, є гарні комунікативні здібності політика, прояви патріотизму у діяльності, високий рівень розвитку моральних якостей. Низькі оцінки характеристик Зеленський отримав, на нашу думку, через недостатній рівень компетентності у політичних справах, недовіру з боку певної частини досліджуваних до президента.

Найменш одностайними досліджувані були при оцінці характеристик «привабливий», «прямолінійний», «надійний», «захищає інтереси своєї країни», «відповідальний», найбільш одностайними при оцінці

характеристики «впевнений у собі». Причиною найбільшої одностайності, на нашу думку є образ впевненого політика, що створили і розповсюдили ЗМІ, особливості сприйняття молодими людьми його образу, причиною найменшої одностайності ми вбачаємо у нестабільній думці щодо роботи Зеленського у суспільстві і вплив думки суспільства на молодих людей.

Таблиця 2.

Середні показники складових образу Зеленського

Характеристики	M ± SD загальна вбірка	M ± SD 18 – 25 років	M ± SD 30 – 35 років	Достовірні відмінності між віковими групами
Привабливий Зеленський	3,5 ± 1,2	3,7 ± 1,2	3,4 ± 1,2	-
Користується повагою інших Зеленський	3,5 ± 1,0	3,5 ± 1,0	3,6 ± 1,0	-
Розумний Зеленський	3,8 ± 0,9	3,9 ± 1,0	3,8 ± 0,8	-
Досвідчений Зеленський	3,1 ± 1,0	3,1 ± 1,2	3,0 ± 1,0	-
Ефективний лідер Зеленський	3,2 ± 1,1	3,4 ± 1,1	3,1 ± 1,1	-
Впевнений у собі Зеленський	4,4 ± 0,6	4,5 ± 0,6	4,2 ± 0,6	-
Товариський Зеленський	4,0 ± 1,0	4,0 ± 1,0	3,9 ± 1,1	-
Рішучий Зеленський	3,9 ± 0,9	4,0 ± 1,0	3,8 ± 0,8	-
Самостійний Зеленський	3,0 ± 1,2	3,3 ± 1,2	2,7 ± 1,1	-
Сміливий Зеленський	4,0 ± 1,0	4,1 ± 1,0	4,0 ± 1,1	-
Впертий Зеленський	3,9 ± 1,0	3,9 ± 1,2	3,9 ± 0,8	-
Прямолінійний Зеленський	3,8 ± 1,0	3,9 ± 1,0	3,6 ± 1,2	-
Надійний Зеленський	3,1 ± 1,3	3,3 ± 1,3	3,0 ± 1,3	-
Захищає інтереси своєї країни Зеленський	3,9 ± 1,2	3,8 ± 1,3	4,0 ± 1,2	-
Близький до свого народу Зеленський	3,7 ± 1,2	3,6 ± 1,3	3,9 ± 1,1	-
Відповідальний Зеленський	3,7 ± 1,2	3,6 ± 1,3	3,9 ± 1,2	-
Порядний Зеленський	3,7 ± 1,1	3,6 ± 1,2	4,0 ± 1,0	-
Справедливий Зеленський	3,4 ± 1,1	3,3 ± 1,2	3,6 ± 1,1	-
Чуйний Зеленський	3,6 ± 1,2	3,4 ± 1,2	3,7 ± 1,1	-
Любить свою країну Зеленський	4,0 ± 1,0	3,9 ± 1,2	4,1 ± 0,9	-

Достовірних відмінностей в оцінці складових образу В. Зеленського між віковими групами не виявлено. Причиною відсутності достовірних відмінностей, ми вважаємо, є те, що і молодь 18-25 і молоді люди 30-35 приблизно однаково уявляють В. Зеленського, схоже бачать і оцінюють його роботу на посаді президента.

Образ Дж. Байдена

В уявленні про Джо Байдена (див. табл. 3) досліджувані високо оцінюють характеристики «користується повагою інших», «розумний», «досвідчений», «впевнений у собі», «захищає інтереси своєї країни» і досить низько оцінюють характеристику «привабливий». Ми вважаємо, що причинами високих оцінок є розповсюджений у ЗМІ образ Дж. Байдена, як авторитетного, досвідченого, впевненого у собі політика, який захищає інтереси своєї країни. Причиною низької оцінки, на нашу думку, є особистісні вподобання досліджуваних, вік президента оскільки, стереотипно, як більш привабливу оцінюють молоду людину.

Найменш однотайні досліджувані були при оцінці характеристик: «привабливий», «ефективний лідер», «самостійний». Найбільш однотайні досліджувані були при оцінці характеристик: «впевнений у собі», «порядний». Причинами найменшої однотайності на нашу думку є особистісні вподобання досліджуваних, мала кількість інформації щодо діяльності президента і результатів його діяльності, нестабільна оцінка його персони у соціумі, що вплинула на думку досліджуваних. Причиною найбільшої однотайності в уявленні президента є представлення ЗМІ образу впевненого і порядного політика.

Аналіз даних молодих людей віком 18-25 років показав такі результати: досліджувані високо оцінюють характеристики: «користується повагою інших», «досвідчений», «ефективний лідер», «впевнений у собі», «захищає інтереси своєї країни», «любить свою країну» і низько оцінюють характеристику «привабливий». Причинами високих оцінок в уявленні Джо Байдена ми вважаємо є те, що серед політиків нашої і інших країн

Байден сприймається як авторитетний політичний лідер; стереотипне переконання стосовно того, що якщо людині багато років, то вона є мудрою і досвідченою; розповсюджений ЗМІ образ зразкового політика. Причиною низької оцінки ми вважаємо поважний вік політика, через який, мабуть, зовнішньо він не видається молоді привабливим.

Найменш одностайні досліджувані були при оцінці характеристик «привабливий», «самостійний», а найбільш одностайні при оцінці характеристик: «порядний», «справедливий». Причинами найменшої одностайності ми вважаємо є особистісні переконання і вподобання досліджуваних, причинами найбільшої одностайності – професійна робота ЗМІ, що розповсюдили у соціум образ порядного і справедливого політика, ще одним фактором найбільшої одностайності ми вважаємо є те, що Байден підтримує Україну і відстоює необхідність надання допомоги нашій державі.

Аналіз даних молодих людей віком 30-35 років показав такі результати: найвище досліджувані оцінили характеристики «користується повагою інших», «впевнений у собі», а низько оцінили – «привабливий», «надійний», «чуйний». На нашу думку причиною високих оцінок є престиж, повага до політика з боку нашої і інших країн, а причиною низьких оцінок є неоднозначні оцінки образу Байдена у соціумі, що вплинули на думки досліджуваних.

Найменш одностайними досліджувані були при оцінці характеристик: «привабливий», «ефективний лідер», «самостійний», «надійний», «близький до свого народу», «чуйний», найбільш одностайні досліджувані були при оцінці характеристик «розумний», «товариський». Причинами найменшої одностайності при оцінці одразу Дж. Байдена ми вважаємо є неоднозначна думка народу про цього політика, мала кількість конкретної інформації про політика, тоді як створений у ЗМІ образ демонструє лише кращі якості політика. Причинами найбільшої одностайності при оцінці є гарно створений і розповсюджений ЗМІ у

соціум образ політика, допомога і підтримка України у боротьбі з ворогом.

Аналіз достовірних відмінностей між віковими групами 18-25 і 30-35 років показав такий результат: вік досліджуваних мав значення при оцінці наступних характеристик: «ефективний лідер», «товариський», «сміливий», «захищає інтереси своєї країни», «близький до свого народу», «порядний», «справедливий», «чуйний», «любить свою країну».

Таблиця 3.

Середні показники складових образу Байдена

Характеристики	М ± SD загальна вбірка	М ± SD 18 – 25 років	М ± SD 30 – 35 років	Достовірні відмінності між віковими групами
Привабливий Байден	2,5 ± 1,3	2,7 ± 1,3	2,3 ± 1,2	-
Користується повагою інших Байден	3,9 ± 1,1	3,9 ± 1,1	4,0 ± 1,0	-
Розумний Байден	3,8 ± 1,0	3,8 ± 1,1	3,8 ± 0,9	-
Досвідчений Байден	3,9 ± 1,1	4,1 ± 1,1	3,8 ± 1,1	-
Ефективний лідер Байден	3,5 ± 1,2	4,0 ± 1,0	3,0 ± 1,2	p≤0,01
Впевнений у собі Байден	4,1 ± 0,9	4,1 ± 0,9	4,2 ± 1,0	-
Товариський Байден	3,4 ± 1,0	3,8 ± 0,9	3,1 ± 0,9	p≤0,01
Рішучий Байден	3,3 ± 1,0	3,6 ± 1,1	3,0 ± 1,2	-
Самостійний Байден	3,3 ± 1,3	3,5 ± 1,3	3,0 ± 1,2	-
Сміливий Байден	3,0 ± 1,1	3,3 ± 1,1	2,6 ± 1,1	p≤0,05
Впертий Байден	3,2 ± 1,0	3,3 ± 1,1	3,2 ± 0,9	-
Прямолінійний Байден	2,9 ± 1,0	3,1 ± 1,0	2,7 ± 1,0	-
Надійний Байден	2,8 ± 1,1	3,1 ± 0,9	2,5 ± 1,2	-
Захищає інтереси своєї країни Байден	3,8 ± 1,1	4,1 ± 1,0	3,4 ± 1,2	p≤0,05
Близький до свого народу Байден	3,3 ± 1,1	3,6 ± 0,9	2,9 ± 1,2	p≤0,05
Відповідальний Байден	3,4 ± 1,0	3,6 ± 1,0	3,2 ± 1,0	-
Порядний Байден	3,4 ± 0,9	3,6 ± 0,8	3,1 ± 1,0	p≤0,05
Справедливий Байден	3,0 ± 1,0	3,4 ± 0,9	2,7 ± 1,1	p≤0,05
Чуйний Байден	3,0 ± 1,1	3,3 ± 0,9	2,5 ± 1,2	p≤0,05
Любить свою країну Байден	3,8 ± 1,2	4,3 ± 1,0	3,2 ± 1,1	p≤0,001

Була виявлена така тенденція: молоді люди 30-35 років оцінюють перелічені характеристики нижче, ніж молодь 18-25 років. Ми вважаємо, що така оцінка образу Джо Байдена віковою групою досліджуваних 30-35 років обумовлена життєвим досвідом досліджуваних, більш розвиненим критичним мисленням, у порівнянні з віковою групою 18-25 років, які ще тільки почали цікавитися політикою.

Образ В. Залужного.

Аналіз даних про те, яким молоді люди уявляють образ Валерія Залужного, показав такі результати (див. табл. 4): досліджувані високо оцінили характеристики: «користується повагою інших», «розумний», «досвідчений», «захищає інтереси своєї країни», «відповідальний», «порядний», «любить свою країну», нижчі, порівняно з іншими, показники отримали характеристики «привабливий», «прямолінійний». На нашу думку, причинами високих показників є діяльність В. Залужного на посаді головнокомандувача ЗСУ, результативність його діяльності, те, як сприймають колишнього головнокомандувача військові, частина політиків нашої держави і військові, політики інших країн. Причинами низьких показників є особистісні вподобання досліджуваних, можливо, створений ЗМІ образ порядного і тактовного військового.

Найменш одностайні досліджувані були в оцінці характеристики «привабливий», найбільш одностайні досліджувані були в оцінці характеристик: «користується повагою інших», «захищає інтереси своєї країни», «порядний», «любить свою країну». Причинами низької одностайності ми вважаємо особистісні вподобання досліджуваних, причинами високої одностайності – є результати діяльності військового, ставлення військових, частини політиків нашої і інших країн до Залужного, ставлення народу України до військового.

Аналіз даних молодих людей віком 18-25 років показав такі результати: досліджувані високо оцінюють характеристики «користується повагою інших», «розумний», «досвідчений», «захищає інтереси своєї

країни», «відповідальний», «порядний», «любить свою країну», нижчу порівняно з іншими оцінку має характеристика «привабливий». На нашу думку, причиною високих оцінок є результати професійної діяльності В. Залужного, його патріотичні думки і переконання, які він транслює у соціум через соціальні мережі і офіційні виступи. Причинами низького показника є особистісні вподобання досліджуваних.

Найменш одностайні досліджувані були при оцінці характеристик «привабливий», «справедливий», найбільш одностайні досліджувані були при оцінці характеристики «захищає інтереси своєї країни». Причинами низької одностайності є різні погляди і думки досліджуваних, чутки серед народу щодо м'якого характеру військового, причинами високої одностайності ми вважаємо є те, що Залужний як колишній головнокомандувач українських військ є однією з головних постатей, що асоціюються у народі з захистом України, успішним відвоюванням українських земель.

Аналіз даних молодих людей віком 30-35 років показав такі результати: досліджувані високо оцінюють характеристики «користується повагою інших», «розумний», «досвідчений», «захищає інтереси своєї країни», «відповідальний», «любить свою країну», нижче порівняно з іншими оцінюють характеристику «прямолінійний». Причиною високих оцінок на нашу думку є авторитет Залужного серед політиків і військових, його патріотичні переконання і діяльність щодо збереження суверенітету України, великий досвід у військовій справі, що позначився на успішних тактиках відвоювання і захисту територій України. Причиною низького показника є створений ЗМІ тактовний і порядний образ Залужного.

Найбільш одностайні досліджувані були при оцінці характеристики «користується повагою інших». Мабуть, причиною є ставлення політиків, військових нашої і інших країн, нашого народу до В. Залужного як до авторитетного, професійного військового. Найменш одностайними досліджувані були в оцінці характеристики «привабливий». Причиною

найменшої одностайності ми вважаємо різницю у вподобаннях досліджуваних.

Таблиця 4.

Середні показники складових образу Залужного

2	M ± SD загальна вибірка	M ± SD 18 – 25 років	M ± SD 30 – 35 років	Достовірні відмінності між віковими групами
Привабливий Залужний	3,5 ± 1,3	3,2 ± 1,4	3,8 ± 1,1	-
Користується повагою інших Залужний	4,4 ± 0,8	4,3 ± 1,0	4,6 ± 0,5	-
Розумний Залужний	4,4 ± 0,9	4,3 ± 1,1	4,5 ± 0,6	-
Досвідчений Залужний	4,3 ± 0,9	4,2 ± 1,1	4,5 ± 0,7	-
Ефективний лідер Залужний	4,1 ± 1,1	4,1 ± 1,1	4,1 ± 1,0	-
Впевнений у собі Залужний	4,0 ± 0,9	4,1 ± 1,0	3,8 ± 0,9	-
Товариський Залужний	3,8 ± 1,0	3,6 ± 1,0	4,0 ± 0,8	-
Рішучий Залужний	4,0 ± 1,0	4,1 ± 1,0	3,8 ± 0,9	-
Самостійний Залужний	3,8 ± 1,0	4,0 ± 1,1	3,5 ± 1,0	p≤0,05
Сміливий Залужний	4,2 ± 0,9	4,0 ± 1,1	4,4 ± 0,7	-
Впертий Залужний	3,7 ± 1,0	3,8 ± 1,0	3,5 ± 1,0	-
Прямолінійний Залужний	3,5 ± 1,0	3,6 ± 1,1	3,4 ± 1,0	-
Надійний Залужний	4,0 ± 0,9	3,9 ± 1,0	4,2 ± 0,7	-
Захищає інтереси своєї країни Залужний	4,4 ± 0,8	4,3 ± 0,9	4,6 ± 0,6	-
Близький до свого народу Залужний	4,1 ± 1,0	3,9 ± 1,1	4,4 ± 0,8	-
Відповідальний Залужний	4,3 ± 0,9	4,2 ± 1,1	4,5 ± 0,7	-
Порядний Залужний	4,3 ± 0,8	4,2 ± 1,0	4,4 ± 0,7	-
Справедливий Залужний	4,0 ± 1,1	4,1 ± 1,2	4,0 ± 1,0	-
Чуйний Залужний	4,0 ± 1,0	3,7 ± 1,1	4,3 ± 0,7	p≤0,05
Любить свою країну Залужний	4,4 ± 0,8	4,3 ± 1,0	4,5 ± 0,6	-

Аналіз достовірних відмінностей між віковими групами 18-25 і 30-35 років показав такий результат: вік досліджуваних мав значення при оцінці характеристик «самостійний» і «чуйний». Вікова група досліджуваних 18-

25 років більш високо оцінила рівень самотійності В.Залужного, ніж молодь віком 30-35 років. Натомість більш доросла молодь вище оцінила чуйність колишнього головнокомандувача ЗСУ. Причиною високої оцінки самотійності є вік молодшої групи, можливо, молодь сама прагне до більшої самотності, тому і політика уявляють більш самотійним – наділяють його образ характеристиками, які б самі хотіли мати. Причиною високої оцінки чуйності Залужного більш старшою молоддю можливо є думка народу щодо його бережливого ставлення до своїх підлеглих, військових на передовій.

Проаналізуємо отримані *достовірні відмінності в характеристиках образів досліджуваних лідерів.*

Порівняння образів В.Зеленського і Дж.Байдена.

У загальній вибірці (див. табл. 5) було виявлено достовірні відмінності між образами В. Зеленського і Дж. Байдена за характеристиками: «привабливий» (при $p \leq 0,001$), «користується повагою інших» (при $p \leq 0,05$), «досвідчений» (при $p \leq 0,001$), «товариський» (при $p \leq 0,01$), «рішучий» (при $p \leq 0,001$), «сміливий» (при $p \leq 0,001$), «впертий» (при $p \leq 0,001$), «прямолінійний» (при $p \leq 0,001$), «порядний» (при $p \leq 0,05$), «чуйний» (при $p \leq 0,01$). Відповідно маємо такі відмінності: досліджувані уявляють Зеленського більш привабливим, товариським, рішучим, сміливим, впертим, прямолінійним, порядним, чуйним у порівнянні з президентом США, а Джо Байдена досліджувані уявляють більш досвідченим і політиком, який більше користується повагою у порівнянні з Зеленським.

Ми вважаємо, що досліджувані мають таке уявлення про Зеленського через його як емоційні і поведінкові прояви щодо ситуації у нашій країні, ще одним фактором на нашу думку є ідеалізація образу політика, оскільки з початку повномасштабного вторгнення Зеленський проявив себе як сміливий, рішучий, небайдужий до ситуації в країні політик, також фактором що вплинув на такий результат є особистісні вподобання і

переконання досліджуваних. Причиною такого уявлення про Джо Байдена ми вважаємо, є його вік, великий стаж роботи у політичній сфері, і те, що для політиків нашої і інших країн президент США є авторитетним лідером.

У групі молоді віком 18-25 років було виявлено достовірні відмінності між образами В. Зеленського і Джо Байдена (див. табл. 5) за такими характеристиками «привабливий» (при $p \leq 0,001$), «досвідчений» (при $p \leq 0,001$), «ефективний лідер» (при $p \leq 0,05$), «рішучий» (при $p \leq 0,05$), «сміливий» (при $p \leq 0,01$), «впертий» (при $p \leq 0,05$), «прямолінійний» (при $p \leq 0,01$). Відповідно маємо такі відмінності: досліджувані уявляють Зеленського більш привабливим, рішучим, сміливим, впертим, прямолінійним у порівнянні з президентом США, а Джо Байдена досліджувані уявляють більш досвідченим і ефективним лідером.

На такий результат, щодо уявлення про В. Зеленського, на нашу думку, вплинули такі фактори: активне реагування політика на події в нашій країні, його активна діяльність щодо припинення війни в Україні, про результати якої він розказує народу в соціальних мережах, створений ЗМІ зразковий образ політика, а причинами такого уявлення про Джо Байдена є стереотипне ставлення до зрілої людини, як до більш компетентної, мудрої, ще одним фактором на нашу думку є створення і розповсюдження у суспільстві образу президента, як розумного, компетентного політика.

У групі молоді віком 30-35 років було виявлено достовірні відмінності у образах В. Зеленського і Джо Байдена (див. табл. 5) за такими характеристиками «привабливий» (при $p \leq 0,01$), «досвідчений» (при $p \leq 0,05$), «товариський» (при $p \leq 0,05$), «рішучий» (при $p \leq 0,01$), «сміливий» (при $p \leq 0,01$), «впертий» (при $p \leq 0,01$), «прямолінійний» (при $p \leq 0,01$), «близький до свого народу» (при $p \leq 0,05$), «відповідальний» (при $p \leq 0,05$), «порядний» (при $p \leq 0,01$), «справедливий» (при $p \leq 0,01$), «чуйний» (при $p \leq 0,01$), «любить свою країну» (при $p \leq 0,01$). Відповідно маємо такі відмінності: досліджувані уявляють Зеленського більш привабливим,

товариським, рішучим, сміливим, впертим, прямолінійним, близьким до свого народу, відповідальним, порядним, справедливим, чуйним, політиком, який більше любить свою країну у порівнянні з Джо Байденом. А президента США, у свою чергу, досліджуванні уявляють більш досвідченим за Зеленського.

Причинами такого уявлення про Зеленського ми вважаємо є його патріотичні погляди щодо України, можливо для досліджуваних Зеленський у порівнянні з Байденом, більше турбується про благополуччя і суверенітет нашої держави, прикладає більше зусиль, оскільки Джо Байден є президентом США і піклується більше про свою країну. Причиною такого уявлення про Джо Байдена ми вважаємо стереотипне мислення щодо того, що якщо людина старша за віком, то вона є більш досвідченою.

Порівняння образів В. Зеленського і В. Залужного.

У загальній вибірці було виявлено достовірні відмінності в оцінках образів В. Зеленського і В. Залужного (див. табл. 5) за наступними характеристиками: «користується повагою інших» (при $p \leq 0,001$), «розумний» (при $p \leq 0,001$), «досвідчений» (при $p \leq 0,001$), «ефективний лідер» (при $p \leq 0,001$), «впевнений у собі» (при $p \leq 0,01$), «самостійний» (при $p \leq 0,001$), «надійний» (при $p \leq 0,001$), «захищає інтереси своєї країни» (при $p \leq 0,001$), «близький до свого народу» (при $p \leq 0,05$), «відповідальний» (при $p \leq 0,001$), «порядний» (при $p \leq 0,001$), «справедливий» (при $p \leq 0,001$), «чуйний» (при $p \leq 0,01$), «любить свою країну» (при $p \leq 0,01$). Відповідно маємо такі відмінності: досліджувані уявляють Зеленського більш впевненим у собі у порівнянні з Залужним, тоді як колишнього головнокомандувача ЗСУ досліджувані уявляють більш розумним, досвідченим, ефективним лідером, який більше користується повагою, самостійним, надійним, військовим, що більше захищає інтереси своєї країни і більш близький до свого народу, уявляють більш відповідальним, порядним, справедливим, чуйним військовим, що більше любить свою країну в порівнянні з Зеленським.

На такий результат щодо образу Залужного, на нашу думку, вплинув фактор різних сфер їхньої діяльності, оскільки Зеленський – політик, а до політиків у нашого народу дуже прискіпливе ставлення, то на фоні колишнього головнокомандувача ЗСУ, який боровся і захищав країну, Зеленський виглядає менш позитивно, можливо вплинули ЗМІ, що сформували образ сміливого воїна-захисника свого народу – Залужного.

У групі молоді віком 18-25 років було виявлено достовірні відмінності в оцінках образів В. Зеленського і В. Залужного (див. табл. 5) за такими характеристиками: «користується повагою інших» (при $p \leq 0,01$), «розумний» (при $p \leq 0,05$), «досвідчений» (при $p \leq 0,01$), «ефективний лідер» (при $p \leq 0,01$), «самостійний» (при $p \leq 0,01$), «надійний» (при $p \leq 0,05$), «захищає інтереси своєї країни» (при $p \leq 0,05$), «відповідальний» (при $p \leq 0,05$), «порядний» (при $p \leq 0,01$), «справедливий» (при $p \leq 0,01$), «любить свою країну» (при $p \leq 0,05$). Відповідно досліджувані уявляють В. Залужного більш розумним, досвідченим, ефективним лідером, який більше користується повагою інших, більш самостійним, надійним, відповідальним, порядним, справедливим військовим лідером, який більше любить свою країну і більше захищає інтереси своєї країни у порівнянні з В. Зеленським.

На нашу думку, на таке уявлення про В. Залужного вплинув фактор критичного ставлення до влади у нашій країні, зокрема і до В. Зеленського як до представника влади. Ще одним фактором на нашу думку є характерна для цього віку ідеалізація – у порівнянні з представником влади – Зеленським, досліджувані більше ідеалізували В. Залужного як головнокомандувача ЗСУ, який захищав цілісність держави.

У групі молоді віком 30-35 років було виявлено достовірні відмінності між показниками образів В. Зеленського і В. Залужного (див. табл. 5) за такими характеристиками: «привабливий» (при $p \leq 0,05$), «користується повагою інших» (при $p \leq 0,001$), «розумний» (при $p \leq 0,01$), «досвідчений» (при $p \leq 0,001$), «ефективний лідер» (при $p \leq 0,01$), «впевнений

у собі» (при $p \leq 0,05$), «самостійний» (при $p \leq 0,01$), «надійний» (при $p \leq 0,001$), «захищає інтереси своєї країни» (при $p \leq 0,05$), «близький до свого народу» (при $p \leq 0,01$), «відповідальний» (при $p \leq 0,01$), «порядний» (при $p \leq 0,01$), «чуйний» (при $p \leq 0,01$), «любить свою країну» (при $p \leq 0,05$).

Таблиця 5

Відмінності між образами політиків.

Характеристик и	Загальна вибірка		18 – 25 років		30 -35 років	
	Зеленськи й – Байден	Зеленськи й – Залужний	Зеленськи й – Байден	Зеленськи й – Залужний	Зеленськи й – Байден	Зеленськи й – Залужний
Привабливий	$p=0,001$	-	$p=0,001$	-	$p=0,01$	$p=0,05$
Користується повагою інших	$p \leq 0,05$	$p \leq 0,001$	-	$p \leq 0,01$	-	$p \leq 0,001$
Розумний	-	$p \leq 0,001$	-	$p \leq 0,05$	-	$p \leq 0,01$
Досвідчений	$p \leq 0,001$	$p \leq 0,001$	$p \leq 0,001$	$p \leq 0,01$	$p \leq 0,05$	$p \leq 0,001$
Ефективний лідер	-	$p \leq 0,001$	$p \leq 0,05$	$p \leq 0,01$	-	$p \leq 0,01$
Впевнений у собі	-	$p \leq 0,01$	-	-	-	$p \leq 0,05$
Товариський	$p \leq 0,01$	-	-	-	$p \leq 0,05$	-
Рішучий	$p \leq 0,001$	-	$p \leq 0,05$	-	$p \leq 0,01$	-
Самостійний	-	$p \leq 0,001$	-	$p \leq 0,01$	-	$p \leq 0,01$
Сміливий	$p \leq 0,001$	-	$p \leq 0,01$	-	$p \leq 0,01$	-
Впертий	$p \leq 0,001$	-	$p \leq 0,05$	-	$p \leq 0,01$	-
Прямолінійний	$p \leq 0,001$	-	$p \leq 0,01$	-	$p \leq 0,01$	-
Надійний	-	$p \leq 0,001$	-	$p \leq 0,05$	-	$p \leq 0,001$
Захищає інтереси своєї країни	-	$p \leq 0,001$	-	$p \leq 0,05$	-	$p \leq 0,05$
Близький до свого народу	-	$p \leq 0,05$	-	-	$p \leq 0,05$	$p \leq 0,01$
Відповідальний	-	$p \leq 0,001$	-	$p \leq 0,05$	$p \leq 0,05$	$p \leq 0,01$
Порядний	$p \leq 0,05$	$p \leq 0,001$	-	$p \leq 0,01$	$p \leq 0,01$	$p \leq 0,01$
Справедливий	-	$p \leq 0,001$	-	$p \leq 0,01$	$p \leq 0,01$	-
Чуйний	$p \leq 0,01$	$p \leq 0,01$	-	-	$p \leq 0,01$	$p \leq 0,01$
Любить свою країну	-	$p \leq 0,01$	-	$p \leq 0,05$	$p \leq 0,01$	$p \leq 0,05$

Відповідно В. Залужного досліджувані уявляють більш привабливим,

розумним, досвідченим, ефективним лідером, який більше користується повагою інших, більш самостійним, надійним, відповідальним, порядним, чуйним військовим лідером, який більше любить свою країну, більше захищає інтереси своєї країни і більш близький до народу у порівнянні з В. Зеленським. Тоді як президента України досліджувані уявляють більш впевненим у собі у порівнянні з В. Залужним.

На нашу думку, факторами, що вплинули на такий результат щодо уявлення про Залужного є вік і життєвий досвід досліджуваних, успіхи військового у його професійній діяльності щодо відвоювання територій України. Фактором, що вплинув на таке уявлення про Зеленського, на нашу думку, можливо є гарно створений ЗМІ образ упевненого політика; можливо це є його упевнена поведінка на виступах; можливо, оскільки Зеленський і Залужний працюють в різних сферах, політичні успіхи не такі помітні і зрозумілі для народу, ніж військові успіхи.

2.3. Практичне впровадження результатів

Отримані результати вбачаємо за можливе впроваджувати в навчальній роботі, зокрема при викладанні навчальних дисциплін «Соціальна психологія», «Політична психологія» для студентів психологічних спеціальностей. Приклад такої лекції наведений нижче.

Тема: Образи політичних лідерів у політичній свідомості вітчизняної молоді.

Мета: ознайомлення студентів з поняттям «образ політичного лідера», факторами, що впливають на формування образу політичного лідера, структурними елементами цього образу, а також з результатами авторського дослідження щодо уявлення сучасної молоді про політичних лідерів.

Хід лекції

I. Вступ

Політична влада має велику вагу у розвитку народу і країни загалом. Комфортне життя людей, стабільність, рівень розвитку соціальної, політичної, економічної сфери країни залежить від того, який політичний напрям для розвитку обрала держава, політична влада. Оскільки у нашій країні демократичний політичний режим і політичних лідерів обирає народ, доцільно дослідити образи політичних лідерів, що являють собою відображення наявних особистісних характеристик політика і інтересів, потреб, очікувань суспільства за для визначення основних напрямів розвитку політики, визначення пріоритетного для народу образу політичної влади. Так як молоді люди являють собою значну частину нашого суспільства і є рушійною силою для розвитку країни, важливо дослідити уявлення про політичних лідерів нашої країни саме цієї групи населення.

II. Основна частина

План лекції

1. Поняття образу політичного лідера. Чинники формування, структура, типологія.
2. Особливості уявлення молоді про політичних лідерів сучасності.

Рекомендована література:

1. Буш К. А. Специфіка прояву політичної свідомості сучасної української молоді. *Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент*. 2013. Вип. 12. С. 103-110.
2. Політичне лідерство: навчальний посібник / за заг. ред. В.А. Гошовської, Л.А. Пашко. Київ: НАДУ, 2013. 300 с
3. Каретна О. О. Політична активність молоді як чинник становлення незалежності. *Актуальні проблеми політики*. 2013. Вип. 48. С. 208-217.
4. Козирєв М.П. Політична психологія: навч. посібник. Львів: ЛьвДУВС. 2018. 648 с.
5. Імідж політичного лідера: проблеми формування та практичної

реалізації : монографія / За наук. ред. Корнієнко В. О., Денисюк С.Г. Вінниця : УНІВЕРСУМ-Вінниця, 2009. 145 с.

6. Походенко С. Соціальні уявлення про ідеального політичного лідера. *Український науковий журнал «Освіта регіону»*. 2011. Вип 3. С. 340.

7. Прокопчук І.І. Іміджмейкінг політичного іміджу жінок-кандидатів. *Наукові перспективи*. 2023. Вип. 10(40). С. 254-268.

8. Прокопчук І.І. Образ ідеального політичного лідера в масовій свідомості українців. *«Наукові інновації та передові технології»*. 2023. Вип 14 (28). С. 203-213.

Зміст лекції

1. Поняття образу політичного лідера. Чинники формування, структура, типологія.

Політичний лідер – людина, що здатна об'єднати різні групи для ефективного розв'язання проблем в суспільстві.

Характерними особливостями, якими має володіти політичний лідер є:

- розробка політичної програми, задовольнить потреби й інтереси суспільства;
- викликати повагу, подобатися народу;
- готовність брати відповідальність за свої слова, діяльність на себе;
- бути кмітливим, гарно розбиратися у політиці, мати політичну інтуїцію;
- володіти комунікативними і організаторськими здібностями;
- володіти ораторським мистецтвом.

Основні функції політичного лідера:

- 1) об'єднання суспільства;
- 2) пошук і затвердження кращого шляху вирішення проблеми, питання;

- 3) соціальний захист населення;
- 4) налагодження контакту між політичною владою і суспільством;
- 5) запуск програм з розвитку країни, покращення існуючої ситуації, заохочувати суспільство до виконання політичних завдань;
- 6) створювати умови для того щось суспільство признало політичну владу країни соціально значущою.

Образ політичного лідера – це складний соціально-психологічний феномен, в якому в нерозривній єдності представлені не тільки особистісні якості, об'єктивно присутні лідеру, а й ті, які проявляються в його повсякденній поведінці.

Основними чинниками, що впливають на образ політика є:

1. Історичний: характери політичного режиму, який впливає на формування різних типів лідерів (авторитарний, демократичний, опозиційний), визначає напрямлення розвитку країни, суспільства.

2. Культурний: вплив політичної культури на політика, стереотипів, які притаманні політичній культурі країни наприклад, патріархальній культурі притаманна стереотипна роль політичного лідера – «народний герой».

3. Стиль виступів перед публікою: залежить від рівня розвитку політичної культури в країні наприклад, якщо у країні актуальним питанням є: «Хто це зробив? Хто винен?», то народ буде більш прихильний до політика, який критикує і винить у проблемах своїх конкурентів.

4. Актуальність проблем: актуальні проблеми суспільства визначають напрям і умови діяльності політика, стиль керівництва, формують групу прибічників і конкурентів, вимагають від політика проявлення певних якостей.

5. Потенціал партії: на політика переноситься образ, імідж, ідеологія партії, до якої він увійшов, що формує позитивне або негативне ставлення суспільства до нього.

6. Характеристика прихильників: очікування, політичні і ідеологічні

орієнтації, ціннісні орієнтації, стереопити.

7. Характерні риси політика: морально-етичні, інтелектуально-ділові, комунікативні, організаторські здібності, особливості політичних переконань, стресостійкість, особливості самооцінки.

У структурі образу політичного лідера можна виділити такі основні складові:

1. Особистісні характеристики: вік, стать, національність, індивідуальні особливості: темперамент, характер; тип особистості, стиль керівництва, прийняття рішень.

2. Соціальні характеристики: сімейний статус, соціальний статус, посада, яку займає політичний лідер, статки політика, зв'язок політика з народом, соціальними групами чиї потреби, інтереси він задовольняє, чию підтримку має.

3. Символізм: політичні лідери стають головними представниками свого політичного напрямку, символами ідеологій, які вони представляють.

Отже, образ політичного лідера це складне, багатокomпонентне поняття, що поєднує в собі особистісні характеристики політика і інтереси і потреби народу. Образ політичного лідера визначається багатьма факторами, основними є: історичний фактор, культурний фактор, стиль виступів перед публікою, актуальність проблем, потенціал партії, характеристика прихильників, характерні риси політика. Структура образу політичного лідера складається з: особистісних характеристик політика, соціальних характеристик і символізму.

2. Особливості уявлення молоді про політичних лідерів сучасності.

Вагому роль у політичному житті країни виконує молодь, як найбільш активна соціальна група країни, яка є рушійною силою, що «штовхає» нашу країну до розвитку. Молодь є не лише об'єктом, а й суб'єктом політики, що підтримує нові політичні напрямлення, поєднуючи

західні демократичні надбання з народними, національними традиціями.

Сучасна молодь зростає у часи зміни, трансформації не тільки суспільства. Ідейно-політичний рівень свідомості і культури молоді перебуває на етапі формування нових політичних переконань, ціннісних орієнтацій, настанов на формування політичної компетентності. Молодими людьми здійснюється переоцінка соціальних і культурних цінностей.

За результатами дослідження Fama - Custom Research Agency «Виборці та їхні лідери. Дослідження вподобань виборців щодо образу політичного лідера національного та локального рівнів» політичний лідер, за думкою сучасної молоді, повинен бути українцем, має отримати вищу освіту, володіти діловим і дипломатичним етикетом, мати досвід роботи у державних структурах, користуватися авторитетом колег, користуватися повагою серед колег, мати корисні соціальні зв'язки, і сильну команду, мати незаплямовану репутацію.

У своєму дослідженні С. Походенко і О. Нестеренко виділяють шість груп особистісних якостей ідеального політичного лідера. Найважливішими характеристиками політичного лідера виявилися морально-етичні якості (чесність, порядність, любов і вірність до своєї країни), другою за важливістю складала група вольових якостей – упевненість у своїх силах, сила духу, цілеспрямованість, наполегливість. До третьої групи увійшли характеристики інтелектуальних здібностей політика (освіченість, кмітливість, компетентність у своїй діяльності), четверта група – активність політика, п'ята – емоційні прояви, такі як доброта, чуттєвість, шоста за важливістю група складала характеристики зовнішності політика

Проведене авторське дослідження образів політичних лідерів В. Зеленського, Дж. Байдена, В.Залужного показало такі результати:

– Президента України В. Зеленського сучасна молодь більшою мірою уявляє як розумного, впевненого у собі, товариського, рішучого, сміливого, впертого політика, який захищає інтереси своєї країни, любить свою країну

і менше уявляють як досвідченого і самостійного політика;

– Президента США Дж. Байдена, молоді люди уявляють політиком розумним, досвідченим, впевненим у собі, політиком, який користується повагою колег і захищає інтереси своєї країни але політиком, який не є привабливим;

– колишнього головнокомандувача ЗСУ В. Залужного молодь уявляє лідером розумним, досвідченим, відповідальним, порядним, військовим, який користується повагою інших, захищає інтереси своєї країни, любить свою країну і менше уявляють привабливим і прямолінійним лідером.

Порівняння між уявленнями молоді щодо політичних лідерів В. Зеленського і Дж. Байдена виявило такі результати: молодь уявляє Зеленського більш привабливим, товариським, рішучим, сміливим, впертим, прямолінійним, порядним, чуйним у порівнянні з президентом США, а Дж. Байдена досліджувані уявляють більш досвідченим і політиком який більше користується повагою у порівнянні з В. Зеленським.

Порівнюючи уявлення молоді щодо В. Зеленського В. і В. Залужного, ми отримали наступні результати: молоді люди уявляють Зеленського більш впевненим у собі в порівнянні з Залужним, тоді як колишнього головнокомандувача ЗСУ досліджувані уявляють більш розумним, досвідченим, ефективним лідером, який більше користується повагою, самостійним, надійним; людиною, що більше захищає інтереси своєї країни і більш близький до свого народу; уявляють більш відповідальним, порядним, справедливим, чуйним військовим, що більше любить свою країну порівняно з Зеленським.

Отже, за результатами досліджень науковців, сучасна молодь бачить політичного лідера владним, активним, рішучим і водночас добрим, співчутливим, терпимим політиком. Найважливішими в образі політичного лідера є морально-вольові і інтелектуально-ділові характеристики. Також важливими є політична направленість, переконання політика і його ціннісні орієнтації. Не останнє місце займає репутація політика, вона має

бути незаплямована.

Проведене авторське дослідження показало, як молодь уявляє політичних лідерів сучасності: В. Зеленського, Дж. Байдена і В. Залужного.

Відповідно, президента України В. Зеленського сучасна молодь більшою мірою уявляє як розумного, впевненого у собі, товариського, рішучого, сміливого, впертого політика, який захищає інтереси своєї країни, любить свою країну і менше уявляють як досвідченого і самостійного політика; президента США Дж. Байдена, молоді люди уявляють політиком розумним, досвідченим, впевненим у собі, політиком, який користується повагою колег і захищає інтереси своєї країни але політиком, який не є привабливим; колишнього головнокомандувача ЗСУ В. Залужного молодь уявляє лідером розумним, досвідченим, відповідальним, порядним, військовим, який користується повагою інших, захищає інтереси своєї країни, любить свою країну і менше уявляють привабливим і прямолінійним лідером.

Питання для перевірки знань:

1. Охарактеризуйте поняття «політичний лідер», назвіть якими характерними рисами має володіти лідер і які функції виконує?
2. Дайте визначення поняттю «образ політичного лідера». Які фактори впливають на формування образу політичного лідера?
3. Назвіть структурні елементи образу політичного лідера?
4. Охарактеризуйте особливості уявлення молоді щодо політичних лідерів.

ВИСНОВКИ

1. Політична свідомість – це складний, динамічний феномен, що являє собою сукупність поглядів і уявлень суб'єктів політики щодо політичної дійсності країни. Вона має складну багаторівневу структуру: емпіричний і теоретичний рівні політичної свідомості, політична психологія і політична ідеологія. На формування політичної свідомості впливають політична освіта, набуті знання і переконання індивіда, особистісна комунікація, як спосіб розширення світогляду індивіда та вплив ЗМІ.

2. Образ політичного лідера є складним багатокомпонентним поняттям, що об'єднує в собі різні характеристики: особистісні (вік, стать, індивідуальні особливості, стиль керівництва, стиль комунікації), соціальні (сімейний статус, соціальний статус, посада, статки політика, зв'язок з народом) і символічні (ідеологія політика, його політичний напрямок). На формування політичного образу політика впливають об'єктивні (рівень розвитку країни, стан економіки країни, розвиненість соціальної системи) і суб'єктивні фактори (особистісні риси політика, сімейний статус, матеріальний статус).

3. Найважливішими в образі політичного лідера, за даними досліджень вітчизняних науковців (І. Милосердної, Ю. Кореневої, С. Походенко, О. Нестеренко, І. Прокопчук), є морально-вольові і інтелектуально-ділові характеристики. Також важливі: політична спрямованість, переконання політика, його ціннісні орієнтації й незаплямована репутація.

4. Результати емпіричного дослідження дали змогу виявити існуючі у політичній свідомості молоді образи політичних лідерів України та світу. В. Зеленського сучасна молодь уявляє як розумного, впевненого у собі, товариського, рішучого, сміливого, впертого політика, який захищає інтереси своєї країни, любить свою країну і меншою мірою уявляють як

досвідченого і самостійного політика. Президента США Джо Байдена, молоді люди уявляють політиком розумним, досвідченим, впевненим у собі, політиком, який користується повагою колег і захищає інтереси своєї країни, але політиком, який не є привабливим. Колишнього головнокомандувача ЗСУ В. Залужного молодь уявляє лідером розумним, досвідченим, відповідальним, порядним; військовим, який користується повагою інших, захищає інтереси своєї країни, любить свою країну і менше уявляють привабливим і прямолінійним лідером.

5. Дослідження вікової специфіки змісту образів політичних лідерів у політичній свідомості вітчизняної молоді показало, що образ В.Зеленського сприймається схоже, не залежно від віку опитаних. Натомість уявлення про Дж.Байдена і В.Залужного обумовлені віком досліджуваних. Зокрема, показано, що вік досліджуваних мав значення при оцінці наступних складових образу Дж.Байдена: «ефективний лідер», «товариський», «сміливий», «захищає інтереси своєї країни», «близький до свого народу», «порядний», «справедливий», «чуйний», «любить свою країну». А саме: молодь 30-35 років оцінює перелічені характеристики нижче, ніж молодь 18-25 років. В уявленнях про В.Залужного вік досліджуваних мав значення при оцінці характеристик «самостійний» і «чуйний». Вікова група досліджуваних 18-25 років більш високо оцінила рівень самостійності В.Залужного. Тоді як більш доросла молодь вище оцінила чуйність колишнього головнокомандувача ЗСУ.

6. Порівняння складових образів досліджуваних лідерів показало наступні результати. Щодо образів В.Зеленського і Дж.Байдена: молодь уявляє Зеленського більш привабливим, товариським, рішучим, сміливим, впертим, прямолінійним, порядним, чуйним у порівнянні з президентом США, а Байдена – більш досвідченим і політиком, який більше користується повагою у порівнянні з Зеленським. Щодо образів В.Зеленського і В.Залужного: молоді люди уявляють Зеленського більш впевненим у собі, тоді як колишнього головнокомандувача ЗСУ – більш

розумним, досвідченим, ефективним лідером, який більше користується повагою; самостійним, надійним; військовим, що більше захищає інтереси своєї країни і більш близький до свого народу; більш відповідальним, порядним, справедливим, чуйним військовим, що більше любить свою країну порівняно з Зеленським.

7. Отримані результати ми вважаємо за можливе впроваджувати в навчальній роботі, наприклад, під час викладання навчальних дисциплін «Соціальна психологія», «Політична психологія» для студентів психологічних спеціальностей. Зокрема, результати дослідження були висвітлені у розробленому конспекті лекції, метою якої є ознайомлення студентів з поняттям «образ політичного лідера», факторами, що впливають на формування образу політичного лідера, структурними елементами цього образу, а також з результатами авторського дослідження щодо уявлення сучасної молоді про політичних лідерів.

Перспективні напрямки подальших досліджень вбачаємо у вивченні індивідуально-психологічних і соціально-психологічних чинників уявлень про політичних лідерів, а також динаміки уявлень про політичних лідерів.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрєєва Я., Литовченко Н. Аналіз образу політичного лідера в просторі суджень сучасної студентської молоді. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2019. Психологія. 1(10). С.7–9.
2. Буш К. А. Специфіка прояву політичної свідомості сучасної української молоді. *Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент*. 2013. Вип. 12. С. 103-110.
3. Виборці та їхні лідери. Дослідження вподобань виборців щодо образу політичного лідера національного та локального рівнів. URL: <https://fama.agency/portfolio/vybortsi-ta-yihni-lidery-doslidzhennya-vpodoban-vybortsiv-shhodo-obrazu-politychnogo-lidera-natsionalnogo-ta-lokalnogo-rivniv/> (дата звернення 13.06.2023)].
4. Волянчук Т. А. Політична свідомість і культура як чинники формування образу сучасної української держави. *Збірник наукових праць «Право та державне управління»*. 2023. Вип. 2. С. 353-358.
5. Денисюк С. Гендерні аспекти формування іміджу політичного лідера. *Політичний менеджмент*. 2007. Вип. 2. с.106-113.
6. Дем'яненко Б.Л., Дем'яненко В.М., Прядко Т.П. Політична свідомість сучасної української молоді в контексті зміни поколінь. *Науковий журнал Політикус*. 2021. Вип. 1. С. 86-93.
7. Держановська С. Сутність політичного лідерства: аналіз праць сучасних українських науковці. *Збірник наукових праць «Ефективність державного управління»*. 2014. Вип. 40. С. 310-316.
8. Дроздова М. Динаміка уявлень студентської молоді про ідеального політичного лідера: з досвіду використання методики Л. Сонді. *Проблеми політичної психології*. 2019. Вип. 22(8), С.180-197.
9. Єфтені Н. М. Особливості формування політичної свідомості. *Політичне життя*. 2019. № 4. С. 66-70.

10. Ісаєва Н. Ю. Місце та роль політичного лідера в процесі формування громадянської свідомості. *Політикус : наук. журнал*. 2022. Вип. 2. С. 31–36.
11. Козирєв М. П. Політична психологія: навч. Посібник. Львів: ЛьвДУВС. 2018. 648 с.
12. Коренєва Ю. Психологічний портрет політичного лідера. *Молодий вчений*. 2022. Вип. 6 (106), 15-17.
13. Краснокутський О. В. Політична свідомість як утворююча складова процесу формування ідеології державотворення. *Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2013. Вип. 52. С. 227-240.
14. Мельничук Н. Б. Особливості формування образу політичного лідера в сучасних умовах. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2011. Вип. 103(1). С. 140-143.
15. Милосердна І. М. Імідж політичного лідера як категорія PR-технології. *Актуальні проблеми політики*. 2019. Вип. 64. С. 118-133.
16. Морарь М.В. Політичне лідерство в сучасній Україні: проблеми становлення та розвитку. *Науково-теоретичний альманах «Грані»*. 2017. Т. 20. № 2(142). С. 5-9.
17. Політологія: навчально-методичний посібник (у схемах і таблицях) / за наук. ред. проф. В. С. Бліхара. Львів: ПП «Арал», 2018. 540 с.
18. Походенко С. Соціальні уявлення про ідеального політичного лідера. *Український науковий журнал «Освіта регіону»*. 2011. Вип 3. С. 340.
19. Прокопчук І.І. Іміджмейкінг політичного іміджу жінок-кандидатів. *Наукові перспективи*. 2023. Вип. 10(40) . с.254-268.
20. Прокопчук І.І. Образ ідеального політичного лідера в масовій свідомості українців. *«Наукові інновації та передові технології»*. 2023. Вип 14 (28). С. 203-213.
21. Рум'янцева П. Ю. Особливості формування образу політичного

лідера в мережі Інтернет. Актуальні проблеми освіти і науки: досвід та сучасні технології. Матеріали заочної Всеукраїнської науково-практичної конференції 21 травня 2020 року. Вінниця. С. 207-210.

22. Цурканова І. О. Політична свідомість нового «покоління X, Y, Z» в розбудові українського суспільства. *Регіональні студії*. 2022. № 29. С. 110–113.

ДОДАТКИ

Додаток А

Пілотажне анкетування щодо визначення найавторитетніших політичних лідерів України та світу

Шановні студенти, просимо вас узяти участь у дослідженні, присвяченому вивченню політичної свідомості сучасної молоді. Дослідження анонімне, не передбачає неправильних відповідей. Будь-ласка, будьте відвертими.

1. Яких сучасних політичних лідерів України ви вважаєте найбільш авторитетними?

2. Яких сучасних політичних лідерів світу ви вважаєте найбільш авторитетними?

ДЯКУЄМО ЗА УЧАСТЬ У ДОСЛІДЖЕННІ!

Додаток Б

Авторська анкета вивчення особливостей уявлень молоді про політичних лідерів України та світу

Шановні друзі! Просимо вас узяти участь у дослідженні, метою якого є вивчення молодіжних уявлень про політичних лідерів. Дослідження анонімне, неправильних відповідей тут немає. Будь-ласка, будьте щирими.

Стать: 1) жіноча; 2) чоловіча Вік _____ років

*Завдання 1. За 5-бальною шкалою (де 1 – мінімальний показник, 5 – максимальний) оцініть ступінь вираженості у **Президента України В.Зеленського** наступних характеристик.*

Привабливий	1	2	3	4	5
Користується повагою інших	1	2	3	4	5
Розумний	1	2	3	4	5
Досвідчений	1	2	3	4	5
Ефективний лідер	1	2	3	4	5
Впевнений у собі	1	2	3	4	5
Товариський	1	2	3	4	5
Рішучий	1	2	3	4	5
Самостійний	1	2	3	4	5
Сміливий	1	2	3	4	5
Впертий	1	2	3	4	5
Прямолінійний	1	2	3	4	5
Надійний	1	2	3	4	5
Захищає інтереси своєї країни	1	2	3	4	5
Близький до свого народу	1	2	3	4	5
Відповідальний	1	2	3	4	5
Порядний	1	2	3	4	5
Справедливий	1	2	3	4	5
Чуйний	1	2	3	4	5
Любить свою країну	1	2	3	4	5

*Завдання 2. За 5-бальною шкалою (де 1 – мінімальний показник, 5 – максимальний) оцініть ступінь вираженості у **колишнього головнокомандувача ЗСУ В.Залужного** наступних характеристик.*

Привабливий	1	2	3	4	5
Користується повагою інших	1	2	3	4	5
Розумний	1	2	3	4	5
Досвідчений	1	2	3	4	5
Ефективний лідер	1	2	3	4	5
Впевнений у собі	1	2	3	4	5

Товариський	1	2	3	4	5
Рішучий	1	2	3	4	5
Самостійний	1	2	3	4	5
Сміливий	1	2	3	4	5
Впертий	1	2	3	4	5
Прямолінійний	1	2	3	4	5
Надійний	1	2	3	4	5
Захищає інтереси своєї країни	1	2	3	4	5
Близький до свого народу	1	2	3	4	5
Відповідальний	1	2	3	4	5
Порядний	1	2	3	4	5
Справедливий	1	2	3	4	5
Чуйний	1	2	3	4	5
Любить свою країну	1	2	3	4	5

*Завдання 3. За 5-бальною шкалою (де 1 – мінімальний показник, 5 – максимальний) оцініть ступінь вираженості у **Президента США Дж. Байдена** наступних характеристик.*

Привабливий	1	2	3	4	5
Користується повагою інших	1	2	3	4	5
Розумний	1	2	3	4	5
Досвідчений	1	2	3	4	5
Ефективний лідер	1	2	3	4	5
Впевнений у собі	1	2	3	4	5
Товариський	1	2	3	4	5
Рішучий	1	2	3	4	5
Самостійний	1	2	3	4	5
Сміливий	1	2	3	4	5
Впертий	1	2	3	4	5
Прямолінійний	1	2	3	4	5
Надійний	1	2	3	4	5
Захищає інтереси своєї країни	1	2	3	4	5
Близький до свого народу	1	2	3	4	5
Відповідальний	1	2	3	4	5
Порядний	1	2	3	4	5
Справедливий	1	2	3	4	5
Чуйний	1	2	3	4	5
Любить свою країну	1	2	3	4	5

Щиро дякуємо за участь у дослідженні!